

גבעת זית-אתם צומח טבעי מדרום לחדרה

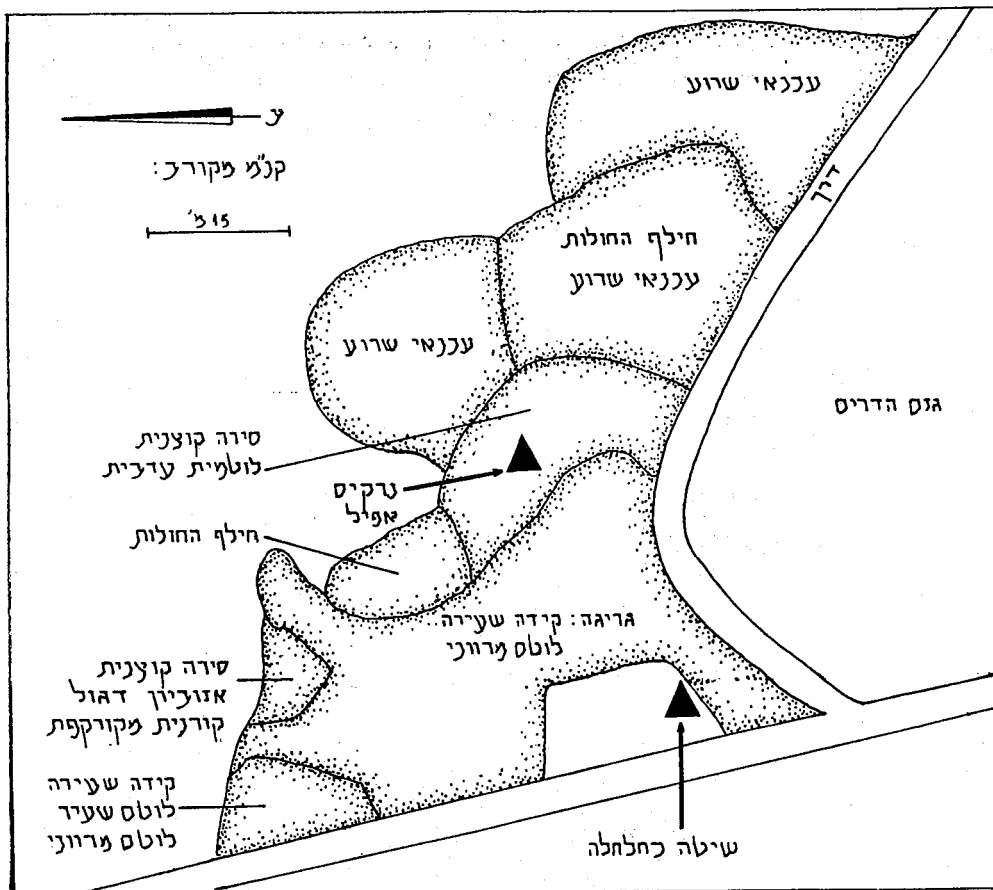
גד פולק ויחיאל מדור חיים

שטחי החמרה הרחבים של אזור חדרה מנוצלים כמעט במלואם לעיבוד חקלאי. חברות צמחים טבעיות כמעט שאינן בנמצא וצמחילת הבר נדחקה לשולי שדות ובחלקה הגדול נכחדה. אתר כמעט בודד באיזור שבו נשאר שטח של כ-20 דונמים מצוי מדרום-מזרח לכפר ברנדייס, בלב פרדיסים ב.נ.צ. 1433-2018. שם האתר נקרא על ידינו בשם "גבעת זיתא", על שם אדמות הכפר הערכי שהיה בסביבה, אולם זהו שם זמני בלבד. יש המכנים אותו גם בשם "גבעת הצבעונים".

השטח הוא מדרון מתון מאוד המשתפל כלפי צפון-מזרח. בחלקים הגבוהים יותר התשתית היא חמרה סילנית חומר העוברת בהדרגה במורד לחמרה חומה-אדומה עם קרומים עליונים. בחלקים הנמוכים של השטח התשתית היא חמרה חולית. יחידות הצומח מאורגנות בשטח לפי טיפוס הקרקע.

הובחנו כאן ארבע יחידות עיקריות (ראה במפה שלהלן):

1. קידה שעירה - לוטם מרווני - צומח זה שולט בחמרה הסילנית החומה. זוהי גריגה צופה שכיסוי השיחים בה מגיע ל-95%, והקידה השעירה והלוטם המרווני מופיעים בה ביחסים שווים. לוטם שעיר נדיר ומופיע רק בפלגות אחדות. מכין צמחי החלוף נפוץ כאן במיוחד צבעוני השרון, בקרחות שבין השיחים.
2. סירה קוצנית - לוטמית ערבית. - בתה שבה כיסוי בני השיח מגיע ל-70%, ואילו העשבונים מכסים את 30% הנותרים. הסירה הקוצנית מהווה 70% מכלל בני הקיימא, והלוטמית הערבית - 20%. קידה שעירה ולוטם מרווני הם מלווים משניים. בתרשים אביבי שנערך כאן נמנו 23 מיני עשבונים שהשליטים ביניהם הם חלוקה ננסית, קיטה רתמית ושמשובית הטפין. חברה זו מאפיינת חמרה חומה-אדומה עם קרומים.
3. סירה קוצנית - קורנית מקורקפת - יחידה זו תופסת כתמים בשולי האתר, על חמרה אדומה. יצויין כאן האזוביון הדגול כמלווה חשוב.

גבעת זיתא - תרשים כללי של יחידות הצומח.

4. חילף החולות - עכנאי שרוע - יחידה זו קשורה לחמרה חומה חולית, כנראה בשטחי

שדות או פרדסים מוברים. בשכבת בני הקיימא (30% מן הכיסוי הכללי) מהווה התגית הקיצית מלווה חשוב של חילף החולות ועכנאי שרוע. העשבוניים בני החלוף מהווים כאן 70% מן הכיסוי הכללי ואופייניים כאן צמחי חולות כמו גזר החוף, מצילות החוף, מררית החוף, כף-העוף הפחוסה, חומעת ראש-הסוס ותורמוס א"י.

מבין הסחלביים נפוצים מאד בגבעת זיתא שפתן מצול וסחלב קדוש. שלושה מינים של תורמוס מצויים באתר - תורמוס ארץ-ישראלי, תורמוס שעיר ותורמוס צהוב.

כמה צמחי חמרה נדירים גדלים בגבעת זיתא, ביניהם: שמשונית הטפין, דבקת פלשת ואזוביון דגול. אולם המציאה החשובה כאן היא הנרקיס האפיל.

הנרקיס האפיל נמנה על הגיאופיטים הפורחים לפני הגשמים. פרחיו קטנים בהרבה

מפוחי נרקיס מצוי, והוא גם נדיר ביותר בארץ. בעבר הוא היה ידוע באזור חדרה, ובשנים האחרונות הוא דווח מרכזי הכורכר של מעגן מיכאל בלבד. יתכן שמציאה חדשה זו מאיזור חדרה היא בבחינת גילוי מחדש.

*

הבעת תודה:

המחברים מודים לד"ר שושנה אשכנזי מרשות שמורות הטבע על ההשתתפות והסיוע בסקירת האתר.

פרדס חנה: חורשת אלונני החבור. צילם: משה הרטמן